

Sanskrit

संस्कृत

प्री० पी० एच० डी० परीक्षा

समय— 3 घण्टे

पूर्णांक 100

यह पत्र तीन खण्डों में वर्गीकृत है। प्रत्येक खण्ड से वस्तुनिष्ठ लघूत्तरीय दीर्घूत्तरीय एवं एक एक आलोचनात्मक प्रश्न पूछे जाएँगे। प्रथम उपखण्ड वस्तुनिष्ठ है। इस उपखण्ड में 20 प्रश्न हैं। प्रत्येक प्रश्न के लिए एक अंक निर्धारित है। द्वितीय उपखण्ड लघूत्तरीय है। प्रश्नों की शब्द सीमा 20—30 तथा कुल प्रश्नों की संख्या 12 हैं जिनमें आठ प्रश्नों के उत्तर देने हैं। प्रत्येक वर्ग से दो प्रश्नों का चयन अनिवार्य है। तृतीय उपखण्ड दीर्घूत्तरीय है तथा प्रश्नों की शब्द सीमा 150—200 है। कुल प्रश्नों की संख्या 8 है। जिनमें 4 प्रश्नों के उत्तर देने हैं। प्रत्येक वर्ग से एक प्रश्न का चयन अनिवार्य है।

खण्ड 'अ'

अधोलिखितेषु बहु वैकल्पिकाः प्रश्नाः शुद्धमूविकल्पसमाधेयाः :

1X20=20

1. प्राचीनतमः वेदः कः ?

क. अथर्ववेदः ख. सामवेदः

ग. यजुर्वेदः घ. ऋग्वेदः

2. शुक्लयजुर्वेदसम्बद्धः सूक्तः विशेषः कः ?

क. शिवसंकल्पसूक्तम् (ख) हिरण्यगर्भसूक्तम्

3) इन्द्रसूक्तम् घ. अग्निसूक्तम्

3. विश्वामित्र-नदी संवाद सूक्ते प्राथमिके मन्त्रेषु सम्मुलिखितौ नद्यौ स्तः।

क. विपाट-शुतुद्री ख. गंगा-कावेरी

ग. गंगा-यमुना घ. गोदावरी-नर्मदा

4. निरुक्तः कस्य कृतिः ?

क. पतञ्जलि (ख) पाणिनि

ग. यास्कः घ. कात्यायनः

5. अग्निमीडे पुरोहिते इति प्रारभ्यते ?

क. ऋग्वेदः ख. यजुर्वेदः

ग. सामवेदः घ. अथर्ववेदः

6. सांख्यदर्शने कति प्रमाणानि स्वीकृतानि ?

क. ०४ ख. ०३ ग. ०६ घ. ०९

7. वेदान्तसारग्रन्थस्य प्रणेता कः ?

क. योगीन्द्रः सदानन्दः ख. उदयनाचार्यः

ग. वाचस्पतिः मिश्रः घ. शंकराचार्यः

8. सांख्यसम्मत समस्ततत्त्वसंख्या अस्ति ?

क.२० ख.२५ ग.२८ घ. ३०

9. योगसूत्रानुसारेण समाधिः कतिविधा भवति?

क.१ ख.२ (अ)४ घ.८

10. किम् नाम नित्यं वस्तुः?

क. जगत् ख. इन्द्रियाणि

ग. ब्रह्मर्षिः अज्ञान

11. सिद्धान्तकौमुदीकारः कः?

क. भट्टोजिदीक्षितः ख. पाणिनिः

ग. वररुचिः घ. कात्यायनः

12. कारकाः कति प्रकाराः सन्ति?

क.४ ख.७ ग.५ घ.६

13. येनाङ्गविकारः इति सूत्रयोगे कः विभक्तिः प्रयुज्यते?

क. प्रथमा ख. द्वितीया

ग. तृतीया घ. चतुर्थी

14. 'भू' धातोः लोटलकारप्रथमः पुरुषः एकवचनस्य रूपं भवति?

(क) भवन्ति (ख) भवतु

(ग) भवन्ति (घ) भविष्यति

15. सिद्धान्तकौमुदी सम्बद्धः?

क. व्याकरण ग्रन्थः ख. सङ्गीतग्रन्थः

(ग) साहित्य ग्रन्थः (घ) दर्शनग्रन्थः

16. काव्यप्रकाशः कस्य कृतिः?

क. राजशेखरस्य ख. रुद्रटस्य

ग. आनन्दवर्धनस्य घ. मम्मटस्य

17. तद्वोषोशब्दार्थोसगुणावनलङ्कृतापुनः क्वापि कस्येयं परिभाषा -

क. मम्मटस्य (ख.) आनन्दवर्धनःस्य

ग. वामनस्य (घ.) कुन्तकस्य

18. शब्दस्य अग्रिमा शक्तिः कः?

क. तात्पर्या (ख.) व्यंजना

ग. अभिधा (घ.) लक्षणा

19. काव्यप्रकाशे कति उल्लासाः विद्यन्ते?

क. ४ ख. ८ ग. १० घ. १२

20. काव्यप्रकाशकारः काव्यस्य कति भेदः स्वीकरोति ?

क. १ ख. २ ग. ३ घ. ५

'खण्ड ब'

8 x 5 = 40

अधोलिखितेषु केचन अष्ट प्रश्नाः समाधेयाः प्रतिप्रश्नोत्तरम्। शब्दसङ्ख्या 20-30 वर्तते।

प्रत्येक वर्गेषु प्रश्नद्वयचयनीयम् अनिवार्यम् 5 x 8 = 40

(क) {i} अग्निसूक्तस्य विवरणमति संक्षेपेण लिखत।

{ii} राष्ट्रभिवर्धनसूक्तस्य सारांशो दीयताम्।

{iii} निरुक्तानुसारेण नामानि संक्षेपेण निरूपयत।

(ख) {i} को नाम अध्यारोपः संक्षेपेण व्याख्येयम्।

{ii} सांख्यदर्शनमनुसृत्य दुःखत्रयं लेखनीयम्।

{iii} योगदर्शनानुसारेण ईश्वरस्य रूपं विवेचनीयम्।

(ग) {i}काव्यप्रकाशानुसारेणरूपका\$लङ्कारस्यपरिचयः।

{ii}मम्मटोक्ताअभिधावृत्तेःसंक्षेपेणलिख्यताम्।

{iii}मम्मटमतानुसारेणउत्तम ध्वनिकाव्यलक्षणंनिरूप्यताम्।

(घ) {i}'कर्तुरीप्सितमंकर्म'सूत्रमिदं व्याख्येयम्।

{ii}भू धातोःअधोलिखितानिरुपाणिसाधयत।

a.भवतिb.अभवत्

{iii}परहशाहिनकमनुसृत्यशब्दंपरिभाषयत्।

'खण्ड स'

अधोनिर्दिष्टेषुकेचन अतवारःप्रश्नाःसमाधेयाः।प्रतिप्रश्नोत्तरंशब्दसंख्या२०० वर्तते।

4x10=40

1. हिरण्यगर्भसूक्तस्यसारांशोदीयताम् ।। अथवा

निरुक्तमनुसृत्यपदचतुष्टयमउपस्थाप्यत।

2.वेदान्तसारमनुसृत्यसाधनचतुष्टयमसंक्षेपेणनिरूप्यताम्।।

अथवा

सांख्यदर्शनमनुसृत्यपुरुषसिद्धिमउपस्थापयन्तु।

3.मम्मटमतनुसृत्यकाव्यप्रयोजनम्

व्याख्यायेम

अथवा

लक्षणावृत्तेः मम्मटोक्ता भेदाः सोदाहरणम्विवेच्याताम्।

4. व्याकरणस्यप्रयोजनानिसंक्षेपेणविवेच्याताम्।।

अथवा

कारकाणिकतिविधानि? संक्षेपेणप्रतिपादयत्।

पाठ्यक्रम

प्री० पी० एच० डी० के पंजीयन हेतु प्रारंभिक जाँच परीक्षा के लिए पाठ्यक्रम

वेदः

पूर्णांक-100

अद्योलिखितानां सूक्तानाम् अध्ययनम् ।

क. देवताः ।

वरुणः, इन्द्रः, सूर्यः, अग्निः, हिरण्यगर्भ

ख. संवादसूक्तानि ।

विश्वामित्र नदी सम्वादः ।

ग. शुक्लयजुर्वेदः ।

शिवसंकल्पसूक्त ।

घ. सोमः, राष्ट्रामिवर्धनसूक्तम् ।

मिरुक्तः (यास्कः) प्रथम अध्यायः ।

चत्वारिपदानि, षड्भावविकाराः,

मिरुक्ताध्ययस्य प्रयोजनम् ।

दर्शनानि

ईश्वरकृष्णस्य सांख्यकारिका

दुःखत्रय, सत्कार्यवादः, पुरुषस्वरूपम् प्रकृतिस्वरूप

सदानन्दस्य वेदान्तसारः ।

अनुबन्ध चतुष्टयम्, अज्ञानम्, अध्यारोपः, अपवादः ।

पात जलैः योगसूत्रम् (केवल सूत्र)

अथ योगानुशासनम्, ईश्वरस्वरूप समाधिः योगांगः ।

व्याकरण

कारकाणि सिद्धान्तकौमुद्यनुसारम्
तिङन्त प्रक्रिया भू धातु मात्रम् ससूत्र ।
सुबन्त प्रक्रिया आदितः सार्वनामपर्यन्तम्
महाभाष्य पस्पशाह्निकम्
शब्दपरिभाषा, शब्दार्थसम्बन्धः
व्याकरणध्ययनस्य प्रयोजनम्

काव्यशास्त्रम्

काव्यप्रकाशः (मम्मटाचार्यः) प्रथम द्वितीय, नवम् एवं दशम् उल्लास
काव्यप्रयोजनम्, काव्यहेतुः, काव्यलक्षणम्, काव्यभेदः, अभिधावृत्ति, लक्षणावृत्ति, व्य जनावृत्ति ।
अलंकार—श्लेषः, वक्रोक्तिः, उपमा, रूपकः, उत्प्रेक्षा, अनुप्रास, यमकः ।

अनुशंसित पुस्तकैः ।

New Vedic selection	Pandit. N.K.S Telang. B.B. Choubey
हिन्दी मिरुक्त	डॉ० उमाशंकरशर्मा ऋषि ।
वेदान्तसार	सदानन्द कृत
योगसूत्र	पत जलि
सांख्यकारिका	ईश्वरकृष्ण
सिद्धान्तकौमुदी	बाल मनोरमा व्याख्या सहित
महाभाष्यम्	सम्पादक प्रो० जे० एस० एल० त्रिपाठी
काव्यप्रकाश	मम्मटाचार्यः अनुवादित विश्वेश्वर